

העזרה מהסוגיא

כתובות לב. - לח:

פרשת ואתחנן ה'תשפ"ב

דף לב - לג

◆ פטור קלבדר"מ במלקות וממון:

- לרבי מאיר - אין פטור קלבדר"מ במלקות וממון.
- לרבנן - יש פטור קלבדר"מ במלקות וממון, ובדעת רבנן יש לדון האם לוקה ואינו משלם או דלמא משלם ואינו לוקה וכדלהלן:
  - בחובל בחברו ובעדים זוממים - משלם ואינו לוקה.
  - באונס - לר' יוחנן לוקה ואינו משלם, לעולא משלם ואינו לוקה.
  - בכל התורה - לר' יוחנן לוקה ואינו משלם, ולעולא תוס' מסתפק האם משלם ואינו לוקה, או דלמא לוקה ואינו משלם.

◆ חיוב קנס באונס באופן שחייב מלקות:

- לרבי מאיר - חייב מלקות וממון.
- לרבנן:
  - לר' יוחנן - באופן שחייב מלקות לוקה ואינו משלם, ובאופן שאינו חייב מלקות (כגון שלא התרו בו) חייב ממון.

☞ הערות ☞

- א תוס' [לד ב ד"ה ורבי] מבאר שלפי רבי מאיר בכל התורה לוקה ומשלם בין בממון ובין בקנס.
- ב תוס' [לב א ד"ה דאין] מבאר שלפי רבנן בכל התורה אינו לוקה ומשלם בין בממון ובין בקנס.
- ג המקור שעדים זוממים וחובל בחברו משלם ואינו לוקה, דכתיב בעדים זוממים 'כאשר עשה כן יעשה לו', וכתיב 'יד ביד' ופסוק זה מיותר. וכן בחובל בחברו כתוב 'כאשר עשה כן יעשה לו', וכתוב 'כן ינתן בו' ופסוק זה מיותר. ולכן לומדים מיתור אחד שכוונת התורה 'עין תחת עין' אינה כפשוטו, אלא חובל בחברו משלם ממון. ולומדים מהיתור השני שחובל בחברו ועדים זוממים לא נאמר בהם הדין של 'לוקה ואינו משלם', אלא נאמר בהם הדין של 'משלם ואינו לוקה'.
- ד המקור של עולא שבאונס משלם ואינו לוקה הוא מגזירה שווה 'תחת' 'תחת' מחובל בחברו.
- ה תוס' מסתפק האם עולא לומד מאונס לכל התורה שמשלם ואינו לוקה או שאינו לומד.
- ו כגון אשה שאסורה באיסור של חייבי לאוין, או אשה שאסורה באיסור כרת ובכל איסור כרת לוקים.
- ז ר' יוחנן לשיטתו שבכל התורה לוקה ואינו משלם, וכן ר' יוחנן לשיטתו שחייבי מלקות שוגגים חייבים ממון ואין בהם פטור של קלבדר"מ.

○ לעולא - באופן שחייב ממון משלם ואינו לוקה, ובאופן שאינו חייב ממון לוקה ואינו משלם.

◇ דיני התראה בעדים זוממים - עדים זוממים לוקים ללא התראה.^ח

◇ דיני ארבעה דברים (נוק צער וכו') וגלות [תוד"ה זלמא]:

- בשוגג באופן שלא פשע - פטור מארבעה דברים וחייב גלות.
  - בשוגג באופן שפשע - חייב בארבעה דברים וחייב בגלות, כגון שליח בי"ד שהוסיף הכאה למחוייב מלקות, וכן נגר שנכנס אדם לחנותו, וכן נפל מן הגג ברוח מצויה והזיק.
  - במזיד - חייב ארבעה דברים ופטור מגלות.
- ◇ חיוב לצאת ידי שמים כאשר יש פטור קלבדר"מ - בחיוב ממון יש דין לצאת ידי שמים, ובחיוב קנס אין דין לצאת ידי שמים, משום שקנס חל על ידי חיוב בי"ד, וכאשר יש קלבדר"מ בי"ד לא מחייבים.

דף לד

◇ פטור קלבדר"מ במיתה וקנס:

○ לרבנן - חיוב מיתה פוטר קנס.

○ לרבי מאיר:

- לרבה - חיוב מיתה פוטר קנס.
- לריש לקיש - חיוב מיתה לא פוטר קנס.^ט

◇ המבשל בשבת:

- המבשל בשוגג לרבי מאיר - מותר באכילה.
- המבשל במזיד לרבי מאיר וכן המבשל בשוגג לר' יהודה - למבשל ולאחרים אסור לאכול באותה השבת ומותר לאכול במוצאי שבת.^י
- המבשל במזיד לר' יהודה וכן המבשל בשוגג לר' יוחנן הסנדלר - למבשל אסור לאכול לעולם, ולאחרים מותר לאכול במוצאי שבת.
- המבשל במזיד לר' יוחנן הסנדלר - למבשל ולאחרים אסור לאכול לעולם.^{יא}

הערות

ח עולא לשיטתו שבאונס משלם ואינו לוקה. האופנים שבהם אינו חייב קנס (שאינו בה בושת ופגם) מפותה (שאינו בה צער). ב. נערה יתומה מפותה (שאינו בה צער, והקנס והבושת ופגם שייך לה ומוחלת עליהם לאונס).

ט רבא מבאר שהטעם שעדים זוממים לוקים ללא התראה משום שא"א להתרות בהם, כיון שאם יתרו לפני העדות רחוק מהעדות יאמרו ששכחו את ההתראה, ואם יתרו סמוך לעדות העדים יש חשש שהעדים לא יעידו, ואם יתרו לאחר העדות לא תועיל ההתראה. ורב אחא בריה דרב איקא דוחה שאפשר להתרות לפני העדות רחוק מהעדות ולרמוז להם בשעת העדות וכך אין חשש שהעדים יפרשו, וכן אביי דוחה שאפשר להעיד בעדים לאחר העדות בשיעור תוך כדי דיבור שיכולים לחזור מהעדות (ותוס' מבאר שלמרות שההתראה עצמה היא יותר משיעור תוך כדי דיבור מ"מ יכולים לחזור מהעדות משום שעסוקים באותו ענין). ואביי מבאר שעדים זוממים לוקים ללא התראה למרות שאפשר להתרות בהם, כיון שהעדים זוממים רצו לחייב ללא התראה כך חייבים ללא התראה.

תוס' מבאר שהתראה בעדים זוממים אין בה חסרון של התראת ספק, כיון שהדין של התראת ספק תלוי באדם שעובר את העבירה, והעדים הזוממים יודעים שמעידים עדות שקר.

י רבי מאיר אומר שגגב וטבח בשבת משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ורבה מבאר שדברי רבי מאיר נאמרו באופן שטבח על ידי שליח, אבל באופן שטבח בעצמו פטור מתשלומי ארבעה וחמשה משום שחיוב מיתה פוטר חיוב קנס.

יא רבי מאיר אומר שגגב וטבח בשבת משלם תשלומי ארבעה וחמשה, וריש לקיש מבאר שדברי רבי מאיר נאמרו באופן שטבח בעצמו, משום שרבי מאיר סובר שחיוב מיתה לא פוטר חיוב קנס.

יב כך שיטת התוס', אמנם רש"י בסוגיין כותב שהמבשל במזיד לרבי מאיר אסור למבשל לעולם, ומאידך רש"י בחולין [יד א] ובב"ק [עא א] כותב שאסור למבשל באותה שבת.

יג נחלקו רב אחא ורבינא בדעת ר' יוחנן הסנדלר האם מעשה שבת אסור באכילה מדאורייתא, דכתיב 'ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם', מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסור באכילה, או דלמא מעשה שבת אסור באכילה מדרבנן משום קנס, וסובר שלא דורשים שמעשה שבת אסור באכילה מדאורייתא, דכתיב 'קודש היא' היא קודש ואין מעשה שבת אסורים.

◇ זמן חיוב שואל - לרב פפא משעת האונס, ולרבא: ללישנא אחת משעת משיכה, ללישנא אחרת משעת האונס^ט.

דף לה

◇ פטור קלבדר^מ בשוגג:

- בחייבי מיתות שוגגים - אינו חייב ממון^ט.
- בחייבי מלקות שוגגין:
  - לר' יוחנן - חייב ממון.
  - לריש לקיש - אינו חייב ממון^ט.

◇ פטור קלבדר^מ באופן שהתכוון להרוג את זה והרג את זה:

- לרבנן - חייב מיתה ופטור מדמי הנהרג.
- לרבי שמעון - פטור מן המיתה, ובדעת רבי שמעון נחלקו התנאים כדלהלן.
  - לרבי - חייב דמי הנהרג.
  - לתנא דבי חזקיה - אינו חייב דמי הנהרג^ט.

דף לו

◇ חיוב קנס:

- בקטנה - לרבי מאיר אין קנס, לרבנן יש קנס.
- בנערה - לכו"ע יש קנס.
- בבוגרת - לכו"ע אין קנס.
- באילונית - אילונית יוצאה מקטנות לבגרות ואין בה נערות. ולכן באופן שבא עליה בקטנות: לרבי מאיר אין קנס ולרבנן יש קנס, ובאופן שבא עליה בבגרות לכו"ע אין לה קנס.
- בממאנת - באופן שבא עליה בעלה לפני המיאון באונס או בפיתוי אינו חייב קנס, למרות שלאחר שמיאנה התבטלו הנישואין (תוס'). ובאופן שבא עליה אדם לאחר המיאון אין לה קנס, משום שהיא בחזקת בעולה (רש"י).
- ביוצאת משום שם רע - אין קנס^ט.
- בגיורת ובשפחה - אין קנס משום שהם בחזקת בעולות^ט.
- בשבויה:

הערות

יד בדברי הגמ' מבואר שיש נפק"מ במחלוקת זו לענין פטור קלבדר^מ, כגון שאל פרה מערב שבת וטבחה בשבת, שאם החיוב בשעת האונס פטור מדין קלבדר^מ, ואם החיוב משעת משיכה אין פטור קלבדר^מ. וכן יש נפק"מ לענין חיוב היורשים, כגון אב ששאל פרה ומת והפרה מתה אצל היורשים והאב הניח אחריות נכסים, שאם החיוב משעת האונס היורשים פטורים, ואם החיוב משעת משיכה היורשים חייבים (תוס' מבאר שלמרות שהיורשים לא חייבים מצד עצמם באונס של הפרה מ"מ בגניבה ואבידה חייבים).

טו תנא דבי חזקיה לומדים בהיקש 'מכה אדם' ו'מכה בהמה' מה מכה בהמה לא חילקת בו בין בשוגג בין במזיד, אף מכה אדם לא תחלוק בו בין בשוגג בין במזיד. תוס' מבאר שרבי חגי מדרומא [ב"ק מב א] ור' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה [לקמן לו א] חולקים על תנא דבי חזקיה, וסוברים שחייבי מיתות שוגגים חייבים ממון.

טז המקור של ריש לקיש שיש פטור קלבדר^מ בחייבי מלקות שוגגים: לאביי גזירה שווה 'רשע רשע', לרבא גזירה שווה 'מכה מכה'.

יז אדם שהתכוון להרוג פטור מדמי הנהרג כלומר מחיוב כופר. ותנא דבי חזקיה לומדים בהיקש 'מכה אדם' ו'מכה בהמה', מה מכה בהמה לא חילקת בין מתכוין לשאין מתכוין, אף מכה אדם לא תחלוק בו בין מתכוין לשאין מתכוין, שגם באופן שהתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור.

יח הכוונה 'יוצאת משום שם רע' ששני עדים אמרו שתבעה אותם לזנות, והטעם שאין לה קנס כיון שיש ריעותא שאינה בתולה אלא בעולה.

יט בדברי המשנה מבואר שבכל אופן שאין קנס מחמת שהיא בחזקת בעולה, באופן שהייתה קטנה פחותה מבת שלש יש לה קנס כיון שבתוליה חוזרים.

○ לרבנן - אין קנס כיון שהיא בחזקת בעולה?

○ לר' יהודה - יש קנס: לרבי יוחנן כיון שהיא בחזקת בתולה, לרבה יש קנס למרות שהיא בחזקת בעולה כדי שלא יהא חוטא נשכר^א.

◆ דיני טענת בתולים:

- בחרשת ושוטה - לרבן גמליאל אין טענת בתולים, לרבי יהושע יש טענת בתולים^ב.
- בבוגרת - לרש"י אין טענת פתח פתוח ויש טענת דמים, לרבינו חננאל [תוד"ה אין] יש טענת פתח פתוח ואין טענת דמים.
- בסומא - לת"ק יש טענת בתולים, לסומכוס אין טענת בתולים^ג.

דף לז

◆ דין הבחנה באשה שלא רוצה להתעבר - לרבי יהודה נאמר דין הבחנה, לרבי יוסי לא נאמר דין הבחנה^ד.

◆ מקור דין קלבדר"מ:

- 'ולא יהיה אסון ענוש יענש' - פטור קלבדר"מ במיתה וממון.
- 'כדי רשעתו' - לרבי מאיר פטור קלבדר"מ במיתה ומלקות, ולרבנן פטור קלבדר"מ בין במיתה ומלקות ובין במלקות וממון^ה.
- 'כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה':
  - לת"ק - ללמד שאדם שהעריך יוצא להרג אינו חייב לשלם את ערכו.
  - לרבי חנניא בן עקביא - פטור קלבדר"מ במיתה וקנס^ו.

☞ הערות ☞

כ הגמ' מבארת שלפי רבנן כהן שמעיד על שבויה שלא נבעלה, אסור לו לשאת אותה משום שחוששים ש'עיניו נתן בה'. אמנם באופן שפדה את השבויה ומעיד עליה שלא נבעלה מותר לשאת אותה, משום שאם לא היה יודע בוודאות שלא נבעלה לא היה פודה אותה.

כא הגמ' מבארת שלפי ר' יהודה לשבויה יש כתובה מאתים בין לפי רבי יוחנן שהיא בחזקת בתולה ובין לפי רבה שהיא בחזקת בעולה, משום שאם היה כתובה מנה 'מימנעי ולא נסבי לה'.

הגמ' מבארת שלפי רבי יוחנן שבויה מותרת לאכול בתרומה כיון שהיא בחזקת בתולה. אבל לפי רבה אסורה לאכול בתרומה דאורייתא ומותרת לאכול בתרומה דרבנן, כיון שהיא בחזקת בעולה.

הגמ' מבארת שלפי רבי יוחנן כהן שמעיד על שבויה, בין באופן שפדה אותה ובין באופן שלא פדה אותה, מותר לו לשאת אותה כיון שהיא בחזקת בתולה. ולפי רבה בין באופן שפדה ובין באופן שלא פדה, אסור לו לשאת אותה משום שהיא בחזקת בעולה.

הגמ' מבארת שלפי רבי יוחנן שבויה אינה צריכה להמתין שלשה חדשי הבחנה משום שהיא בחזקת בתולה, אבל לפי רבה צריכה להמתין שלשה חדשי הבחנה משום שהיא בחזקת בעולה. ובאופן שראוה שנבעלה לכו"ע צריכה להמתין.

כב הטעם שלפי רבן גמליאל אין טענת בתולים להרשת ושוטה: לרש"י משום שבי"ד טוענים לה שנאנסה תחתיו, לתוס' משום שבי"ד טוענים שהיא מוכת עץ, וחרשת ושוטה היא יותר בחזקת מוכת עץ מכל אשה, משום שכל אשה אם הייתה מוכת עץ הייתה אומרת לאמה, אבל בחרשת ושוטה לא שייך סברא זו.

כג הגמ' מבארת שהטעם של סומכוס שאין טענת בתולים בסומא מפני שנחבטת על גבי קרקע, וכיון שאינה רואה אינה מראה לאמה. ונחלקו רש"י ותוס' בכונת הגמ': לרש"י הנושא סומא צריך לדעת שהיא בחזקת מוכת עץ ולכן לא יכול לטעון מקח טעות. לתוס' בי"ד תולים שהיא מוכת עץ, ואין ריעותא בכך שלא טענה כך כיון שלא יודעת שהיא מוכת עץ.

כד הטעם של רבי יוסי שלא נאמר דין הבחנה באשה שלא רוצה להתעבר, משום ש'אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר'. והטעם של ר' יהודה שנאמר דין הבחנה, משום שחוששים שלא התהפכה יפה יפה'.

אלו נשים לא רוצות להתעבר: א. גירות שזינתה. ב. שפחה שהשתחררה: לרש"י בכל אופן משום שאשה שזינתה לא רוצה להתעבר, לתוס' באופן ששמעה שהולכת להשתחרר. ג. בת ישראל שבויה או אנוסה או מפוטה.

תוס' מביא גירסא שדברי ר' יהודה נאמרו בין בגדולה ובין בקטנה, ותוס' דוחה גירסא זו ומסיק שדברי ר' יהודה נאמרו רק בגדולה שיכולה להתעבר, אבל בקטנה שלא יכולה להתעבר לא נאמר דין הבחנה.

כה תוס' מבאר שהסיבה שלפי רבנן אפשר ללמוד שני דינים מהפסוק של כדי רשעתו היא, שמשמעות הדרשה שבכל אופן שמתחייב מלקות ועונש נוסף מקבל עונש אחד.

כו הגמ' מבארת שלפי דעת רבה (הובא לעיל עמוד 2) שאין פטור קלבדר"מ במיתה וקנס, ע"כ ביאור הפסוק כל חרם כדברי ת"ק ולא כדברי רבי חנניא בן עקביא.

◆ מקור האיסור לקחת כופר - א. 'לא תקחו כופר לנפש רוצח' שלא לוקחים כופר לפטור ממיתת ביי"ד. ב. 'לא תקחו כופר לנוס' שלא לוקחים כופר לפטור מגלות.

דף לח

◆ דיני הקנס:

- הקדמה - הבא על נערה ובשעת העמדה בדין היא נערה, הקנס שייך לאב דכתיב 'ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה'. ויש לדון באופנים נוספים האם יש קנס והאם הקנס שייך לאב או לבת וכדלהלן.
- בגרות - באופן שבא על נערה ובשעת העמדה היא בוגרת הקנס שייך לעצמה, דכתיב 'ונתן לאבי הנערה' בזמן שהיא נערה בשעת העמדה בדין, ולא בזמן שהיא בוגרת^פ.
- נישואין - באופן שבא על נערה ובשעת העמדה בדין היא נשואה הקנס שייך לעצמה, משום שלומדים נישואין מבגרות כמו שבגרות מוציאה מרשות אב כך נישואין מוציאים מרשות אב.
- אירוסין:

○ באופן שבא על נערה שהתארסה והתגרשה:

▪ לרבי עקיבא:

- לדעת התנא של המשנה - הקנס שייך לבת, משום דכתיב 'אשר לא אורסה' למעט שארוסה והתגרשה קנסה לעצמה^פ.
- לדעת התנא של הברייתא - הקנס שייך לאב^ט.
- לרבי יוסי הגלילי - אין לה קנס, דכתיב 'אשר לא אורסה' למעט שארוסה אין לה קנס^ל.
- באופן שבא על נערה ובשעת העמדה בדין היא מאורסת - הקנס שייך לאב^א.
- מיתה - באופן שבא על בת ומתה ואח"כ העמידוהו בדין:
  - לאביי - אין חיוב קנס, משום שדורש 'לאבי נערה ולא לאבי מתה'.
  - לרבא - יש חיוב קנס לאחר מיתה, אמנם רבא מסתפק האם דין הבת בקבר כנערה וממילא הקנס שייך לה, או דלמא דין הבת בקבר כבוגרת ולכן הקנס שייך לאביה^ב.

☞ הערות ☞

- כז דין זה נאמר רק באופן שבא על נערה ובשעת העמדה בדין היא בוגרת, אבל באופן שבא על בוגרת אין לה קנס (וכפי שהובא לעיל עמוד 3).
- כח הגמ' מבארת שהתנא של המשנה סובר שלא ממעטים מהפסוק 'אשר לא אורסה' שנערה שהתארסה והתגרשה אין לה קנס, משום שעיקר הפסוק 'אשר לא אורסה' בא ללמד גזירה שווה בין אונס למפתה, אמנם הגזירה שווה לא עוקרת את משמעות הפסוק לגמרי, ולכן דורשים גם למעט שנערה שהתארסה והתגרשה קנסה לעצמה.
- כט הגמ' מבארת שהתנא של הברייתא סובר שעיקר הפסוק 'אשר לא אורסה' בא ללמד גזירה שווה בין אונס למפתה, אמנם הגזירה שווה לא עוקרת את משמעות הפסוק לגמרי, ודורשים גם למעט נערה שהיא ארוסה שאין לה קנס, שהו"א שאין פטור קלבדר"מ בקנס, קמ"ל שיש פטור. והגמ' מוסיפה שלפי דעת רבה (הובא לעיל עמוד 2) שאין פטור קלבדר"מ במיתה וקנס, ע"כ סובר כדברי התנא של המשנה ולא כדברי התנא של הברייתא.
- ל הגמ' מבארת שרבי יוסי הגלילי סובר שהפסוק 'אשר לא אורסה' לא נצרך לגזירה שווה בין אונס למפתה, אלא לומדים גזירה שווה זו מהפסוק 'בתולה' 'בתולה', ולכן ממעטים מהפסוק 'אשר לא אורסה' שארוסה והתגרשה אין לה קנס.
- לא הגמ' מבארת שדין זה נאמר אפילו לפי רבי עקיבא לדעת התנא של המשנה שבאופן שהתארסה והתגרשה הקנס שייך לבת, ולא לומדים מדין זה שבאופן שהתארסה פקע זכות האב.
- לב הגמ' בלישנא קמא מבארת שספיקו של רבא הוא האם 'יש בגרות בקבר', כלומר באופן שהנערה מתה כשהיא נערה והגיע הזמן שאמורה להיות בוגרת, האם נהפכת להיות בוגרת בקבר או דלמא לא נהפכת להיות בוגרת בקבר, אבל לפני שהגיע הזמן שאמורה להיות בקבר דינה כנערה. אמנם הגמ' בלישנא השניה מבארת שספיקו של רבא הוא האם 'מיתה עושה בגרות', כלומר האם עצם המיתה הופכת את הבת לבוגרת או לא, ולפי"ז ספיקו של רבא נאמר בכל אופן.
- תוס' מביא שני פירושים לפי הצד שדין הבת בקבר כנערה והקנס שייך לה, האם הבת מורישה את הקנס לאביה: לפי הפירוש הראשון אין הבת מורישה את הקנס לאביה, משום ש'אין אדם מוריש קנס לבניו'. ולפי הפירוש השני הבת מורישה את הקנס לאביה, משום שהדין ש'אין אדם מוריש קנס לבניו' נאמר לענין קרבן שבועה ולא נאמר לענין הממון. ולפי פירוש זה הנפק"מ האם הקנס שייך לבת או לאב הוא באופן שיש לבת בעל חוב, שלפי הצד שהקנס שייך לבת והבת מורישה את הקנס לאב הקנס משתעבד לבעל חוב, ולפי הצד שהקנס שייך לאב אין הקנס משתעבד לבעל חוב.